

С.В. Клименко, А.О. Лантушенко

ІНФОРМАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ЗАВАДОСТІЙКОСТІ ЦИФРОВОГО КАНАЛУ ЗВ'ЯЗКУ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕКУРЕНТНИХ НЕСИСТЕМАТИЧНИХ КОДІВ

Анотація. На основі аналізу можливостей підвищення завадостійкості каналів зв'язку, розроблена інформаційна технологія використання рекурентних несистематичних кодів, яка дозволяє виявляти та виправляти одиночні та двійні помилки.

Ключові слова: завадостійкість, рекурентні несистематичні коди, нерекурсивний фільтр, перешкода в каналі зв'язку, детектор помилок.

Постановка задачі. Із-за наявності перешкод в каналах зв'язку, відбувається перекручення цифрових даних, що може привести, особливо в космічних системах зв'язку, до катастрофічних наслідків. Серед методів захисту від помилок найбільшого поширення набуло перешкодостійке кодування, яке дозволяє отримати високі якісні показники роботи систем зв'язку. Його основне призначення – вживання всіх можливих заходів для того, щоб ймовірність перекручень інформації була досить малою не дивлячись на присутність перешкод або збоїв в роботі мережі.

Питання підвищення завадостійкості цифрових систем зв'язку є предметом дослідження багатьох вчених, а саме: Бикова М.М. [1], Борисенко О.А. [2], Василенко С.В. [3], Ратайчука І.А. [4], Тоцького А.В. [5], та ін. Але, метод захисту інформації від помилок, що виникають в каналі зв'язку, використовуючи перешкодостійкі рекурентні несистематичні коди, нині є недостатньо висвітленим. Саме тому, тема даної статті є актуальною у зв'язку з тим, що головна особливість застосування рекурентних несистематичних кодів полягає в можливості виявлення і виправлення перекручувань сигналу, що виникли в процесі його передачі.

Задачі, які розглянуті та вирішені у данній статті: 1) розроблена функціональна схема системи передачі інформації з використанням рекурентних несистематичних кодів; 2) описаний алгоритм робо-

ти системи передачі інформації, використовуючи несистематичне кодування з передавальними функціями фільтрів $H_1(z) = 1 + z^{-1} + z^{-2} + z^{-4}$ і $H_2(z) = 1 + z^{-3} + z^{-4}$; 3) розроблено програмне забезпечення для інформаційної технології завадостійкого цифрового зв'язку; 4) досліджена працездатність інформаційної технології при помилках типу білого дискретного шуму з заданою інтенсивністю перекручень ($p = 0.01$; $p = 0.02$; $p = 0.03$; $p = 0.04$; $p = 0.05$).

Відомо, що при збільшенні кількості виправлених помилок складність апаратури підвищується, а ефект від виправлення помилок несуттєвий, так як вони зустрічаються з маленькими ймовірностями. Тому, у статті були розглянуті тільки одиночні і подвійні помилки, а саме, помилки виду: 10, 01, 11, 011, 101, 0101, 1001, 01001, 10001, 010001, 100001, 0100001, 1000001, 01000001, 10000001, 010000001.

Система передачі інформації з використанням завадостійких рекурентних несистематичних кодів. Завадостійкість повідомлення забезпечується шляхом надання йому надлишковості (перевірочних символів). Найбільш раціонально надлишковість використовується при використанні завадостійких кодів.

Рекурентні (згортальні) коди використовуються для кодування безперервної послідовності двійкових символів шляхом введення в цю послідовність спеціальних перевірочних символів [6].

Для кожного інформаційного символу вихідної послідовності формується спеціальний перевірочний символ, так що закодований сигнал можна записати у вигляді $Si(1) Sp(2) Si(3) Sp(4) Si(5) Sp(6) \dots Si(2k-1) Sp(2k) \dots$, де k – номер вихідних інформаційних символів.

Тут всі непарні тактові номери відносяться до інформаційних символів, всі парні – до перевірочних. Рекурентні коди такого типу називаються систематичними.

Згортальні двійково-кодові сигнали можна сформувати, перетворивши двома цифровими нерекурсивними фільтрами вихідну послідовність $S(k)$. Рекурентні коди такого типу називаються несистематичними.

Формувач складається з двох нерекурсивних фільтрів с дискретними передавальними функціями та пристрою перетворення двох паралельних сигналів в одну послідовність [7].

Якщо дискретні передавальні функції фільтрів дорівнюють $H_1(z) = Q_1(z)$, $H_2(z) = Q_2(z)$, то z -перетворення вихідного сигналу дорівнює

$$S_1(z) = S(z) Q_1(z), S_2(z) = S(z) Q_2(z).$$

Розглянемо найпростіший формувач з передавальними функціями фільтрів:

$$H_1(z) = 1 + z^{-1} + z^{-2}, H_2(z) = 1 + z^{-2}.$$

Структурна схема такого формувача зображена на рисунку 1.

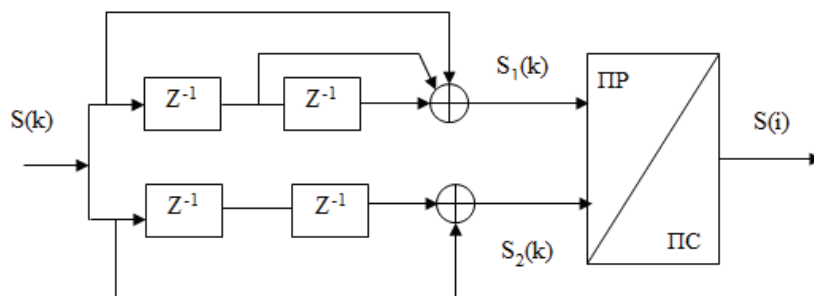

Рисунок 1 – Формувач несистематичних кодів з передавальними функціями фільтрів

Процес формування описується різницевиими рівняннями

$$S_1(k) = S(k-2) \oplus S(k-1) \oplus S(k),$$

$$S_2(k) = S(k-2) \oplus S(k).$$

Для дослідження перешкодостійких несистематичних кодів розглянемо функціональну схему цифрової системи зв'язку (рис. 2).

У моделі джерела повідомлення формується повідомлення з шістдесяти чотирьох знаків Z_j .

Дані моделі джерела повідомлення поступають до формувача інформаційних кодів, у якому кожному знаку повідомлення Z_j ставиться у відповідність кодова комбінація $S_j(k)$, яка міститься у банку кодів і складається з восьми символів (чотирьох нулів і чотирьох одиниць). Сформовані інформаційні коди надходять до блоку інформаційних кодів, де вони запам'ятовуються.

Отримані інформаційні кодові комбінації $S_j(k)$ поступають до формувача перешкодостійких кодів, де відбувається перетворення вихідних кодових комбінацій $S_j(k)$ двома цифровими нерекурсивними фільтрами з передавальними функціями $H_1(z)$ і $H_2(z)$ відповідно. Отримані кодові комбінації $S_{j1}(k)$ та $S_{j2}(k)$ поступають на блок паралельно-последовного перетворення. Таким чином, формується перешкодостійка послідовність кодових символів $S(i)$, у якій на всіх

непарних позиціях знаходяться інформаційні символи, а на парних – перевірочні. Послідовність кодових символів $S(i)$ передається по каналу зв'язку, який піддається дії зовнішніх завад $\square(i)$. Тобто, вихідні дані з блоку паралельно-послідовного перетворення підсумовуються по модулю два з перешкодами: $x(i)=S(i)+\zeta(i)$. У якості перешкоди використовується дискретний білий шум.

Перекручена послідовність символів $x(i)$ поступає на блок послідовно-паралельного перетворювання, яка розділяється на дві послідовності: $x_1(k)$ – непарні позиції послідовності $x(i)$, $x_2(k)$ – парні позиції. Отримані послідовності $x_1(k)$ та $x_2(k)$ поступають до формулатора синдрому та на суматор по модулю два. Синдром $C(k)$ поступає до формулатора сигналу перешкоди, в якому формується послідовність для виправлення інформаційного сигналу. У блок виправлення помилки надходить сформований сигнал перешкоди $\zeta^*(k)$ та сигнал $x(k)=x_1(k)+x_2(k)$. На виході даного блоку отримуємо послідовність двійкових символів $S^*(k)$.

У блок декодування надходить виправлена послідовність $S^*(k)$ та інформаційні коди $S_j(k)$. Після чого відбувається декодування, тобто кожний інформаційний код перетворюється на один з шістдесяти чотирьох знаків повідомлення Z_j .

У блоці обробки результатів відбувається порівняння початкової послідовності з виправленою для того, щоб визначити кількість неперекручених знаків, кількість перевернутих знаків і кількість виправлених знаків повідомлення.

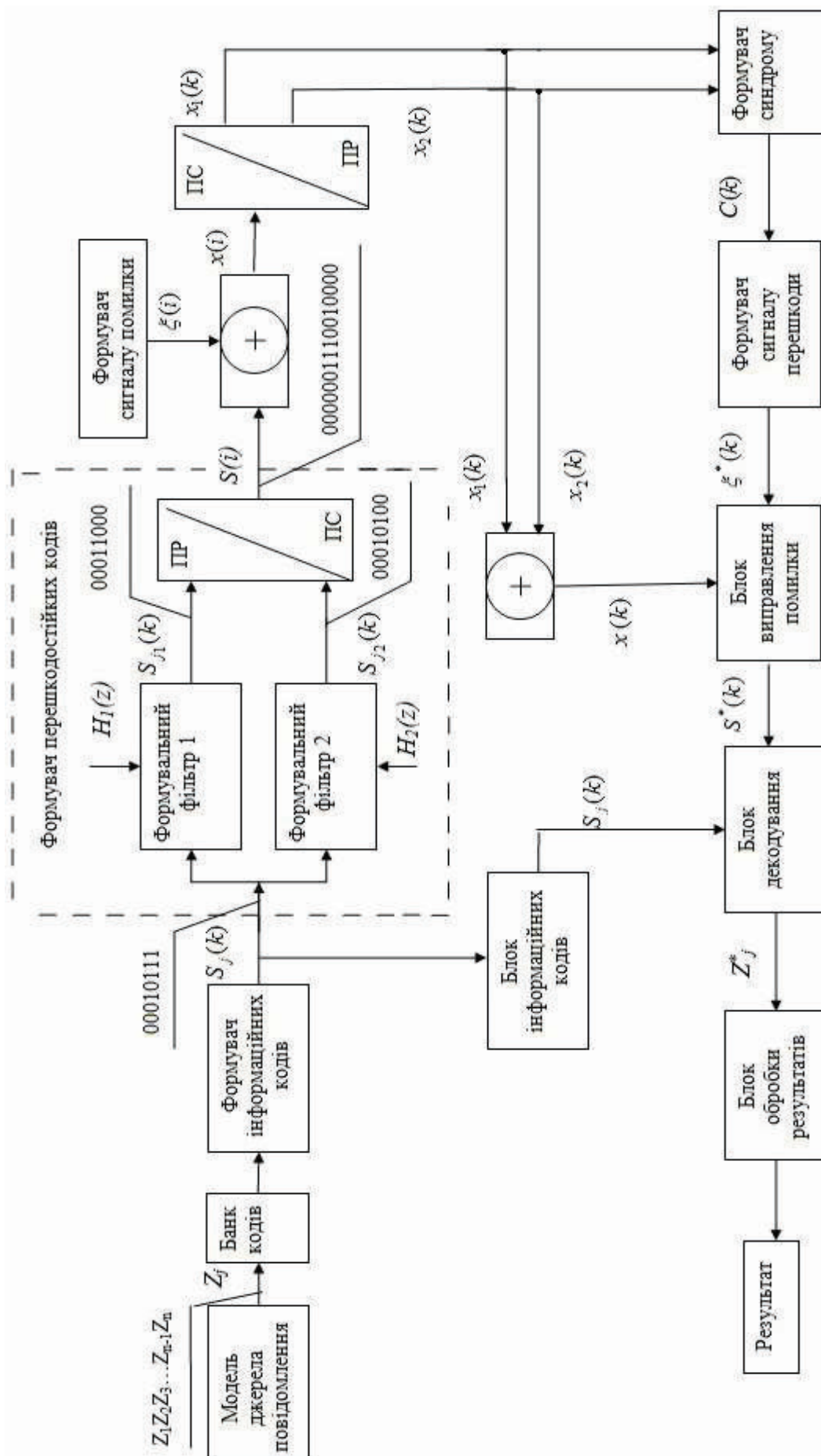

Рисунок 2 - Функциональна схема цифрового каналу зв'язку з використанням рекурентних несистематичних кодів.

Алгоритми роботи системи передачі інформації з використанням завадостійких рекурентних несистематичних кодів.

1) Алгоритм формування повідомлень.

В комп'ютерній моделі даний алгоритм являється першим, згідно з яким кожному знаку повідомлення Z_j ставимо у відповідність восьми розрядний двійковий код $S_j(k)$, який складається з чотирьох нулів і чотирьох одиниць, а текст повідомлення, перетворюється на строку кодових символів.

2) Алгоритм формування перешкодостійких кодових комбінацій.

Якщо дискретні передавальні функції фільтрів дорівнюють $H_1(z)=Q_1(z)$ і $H_2(z)=Q_2(z)$, то перетворення вихідних символів дорівнюють $S_1(z)=S(z)\cdot Q_1(z)$, $S_2(z)=S(z)\cdot Q_2(z)$.

Розглянемо формувач з передавальними функціями $H_1(z)=1+z^{-1}+z^{-2}+z^{-4}$ і $H_2(z)=1+z^{-3}+z^{-4}$.

Процес формування описується різницеvими рівняннями (1)

$$s_1(k) = s(k) \oplus s(k-1) \oplus s(k-2) \oplus s(k-4), \quad (1)$$

$$s_2(k) = s(k) \oplus s(k-3) \oplus s(k-4).$$

3) Алгоритм формування сигналу помилки.

Перешкоди, які діють в каналі зв'язку, будемо розглядати як дискретний білий шум. За допомогою генератора рівномірно розподілених випадкових чисел на інтервалі від 0 до 1 генерується послідовність $r(i)$, та формується послідовність $\zeta(i)=\text{sgn}[p-r(i)]$.

4) Алгоритм блоку перекручення сигналу.

У блоці перекручення інформації відбувається складання за модулем два перешкодостійкої послідовності з сигналом перешкоди. Тобто $x(i)=S(i)+\zeta(i)$. Таким чином, перекручення в перешкодостійкій послідовності $S(i)$ будуть на тих позиціях коду, де сигнал перешкоди дорівнює одиниці.

5) Алгоритм блоку ПС/ПР перетворення

Послідовність $x(i)$, яка поступає на вхід блоку ПС/ПР перетворення, розділяється на дві паралельні послідовності $x_1(k)=x(2k-1)$, $x_2(k)=x(2k)$. Отже, можна записати

$$x_1(k) = s_1(k) \oplus \xi_1(k) \quad x_2(k) = s_2(k) \oplus \xi_2(k)$$

6) Алгоритм блоку формування синдрому

Запишемо z-перетворення сигналів $x_1(k)$ та $x_2(k)$:

$$x_1(z) = S(z) \cdot Q_1(z) \oplus \xi_1(z), \quad x_2(z) = S(z) \cdot Q_2(z) \oplus \xi_2(z).$$

Перетворимо прийняті сигнали $x_1(k)$ та $x_2(k)$ фільтрами з передавальними функціями $H_1(z)=Q_2(z)$ і $H_2(z)=Q_1(z)$.

Їх z-перетворення дорівнюють

$$Y_1(z) = Q_2(z) \cdot x_1(z) = S(z) Q_1(z) Q_2(z) \oplus Q_2(z) \xi_1(z),$$

$$Y_2(z) = Q_1(z) \cdot x_2(z) = S(z) Q_1(z) Q_2(z) \oplus Q_1(z) \xi_2(z).$$

Сума $Y_1(z)$ та $Y_2(z)$ дорівнює синдрому (2)

$$C(z) = Q_2(z) \cdot \xi_1(z) \oplus Q_1(z) \cdot \xi_2(z) \quad (2)$$

7) Алгоритм блоку формування сигналу перешкоди.

Помножимо (2) на z^{-4} . Сигнали $C(z) \cdot z^{-4}$ та $C(z)$ подамо на схему збіжності

$$A(z) \cdot z^{-i} (I \ I) A(z) \cdot z^{-j} = L(z) = \begin{cases} A(z) \cdot z^{-j}, & j = i; \\ 0, & j \neq i \end{cases}$$

Позначивши $\xi_1(z) + \xi_2(z) = \xi(z)$, одержимо

$$C(z) \cdot z^{-4} = \xi(z) \cdot z^{-4} \oplus \xi_1(z) \cdot z^{-5} \oplus \xi_1(z) \cdot z^{-6} \oplus \xi_2(z) \cdot z^{-7} \oplus \xi(z) \cdot z^{-8},$$

$$L(z) = C(z) (I \ I) C(z - 4) = \xi(z) \cdot z^{-4} = \xi^*(z).$$

8) Алгоритм блоку виправлення помилок.

Запишемо z-перетворення суми сигналів $x_1(k)$ та $x_2(k)$:

$$x(z) = x_1(z) \oplus x_2(z) = S(z) [Q_1(z) \oplus Q_2(z)] \oplus \xi_1(z) \oplus \xi_2(z).$$

Отже, z-перетворення оцінки сигналу буде дорівнювати $S^*(z) = x(z) \cdot z^{-4} \oplus L(z)$.

Побудуємо детектор помилок шляхом формування поточних значень кодових відстаней синдрому $C(k)$ із синдромами перекручувань $C_j(k)$, $j=1...16$:

$$d_j(k) = \sum_{i=0}^7 [C_j(8-i) \oplus C(k-i)].$$

Якщо на виході вимірника кодових відстаней поставити граничні пристрої прийняття рішень

$$R_j(k) = \text{sgn}[0,5 - d_j(k)],$$

то при $d_j(k)=0$ $R_j(k)=1$. У цьому випадку формується оцінка $\xi_j^*(k)=\xi_1^*(k)+\xi_2^*(k)$, що надходить на суматор за модулем 2. Також на цей суматор подається затриманий на 7 тактів сигнал $x(k)$. Таким чином, детектор помилок складається з вимірників кодових відстаней (ВКВ), граничних пристроїв (ГП) і формувачів кодів помилок (ФП).

Модель каналу зв'язку з модернізованим детектором помилок зображена на рисунку 3.

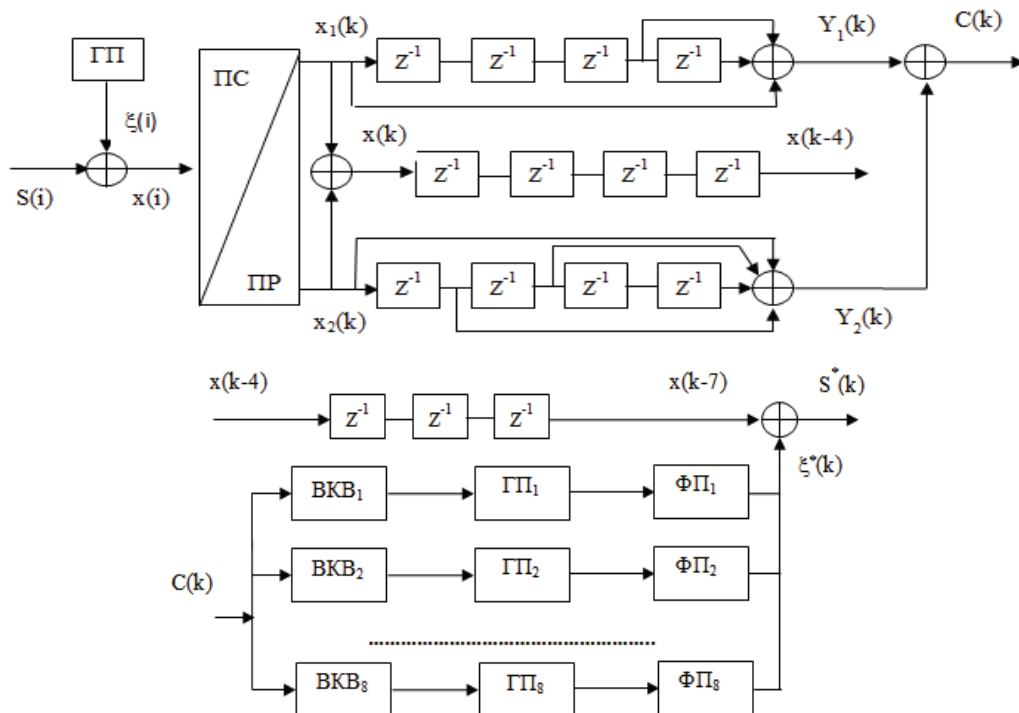

Рисунок 3 – Модель каналу зв'язку на основі рекурентних несистематичних кодів з модернізованим детектором помилок

Вимірник кодових відстаней здійснює функцію порівняння синдрому помилки з заданим синдромом. Якщо синдроми рівні, то спрацьовує пороговий пристрій і формувач помилки видає відповідний помилці сигнал, який і дає виправлення перекрученій кодовій комбінації. Таким чином, спроектований детектор помилок виправляє усі обрані види перекручень.

9) Алгоритм блоку декодування.

Згідно з банком інформаційних кодів $S_j(k)$ відбувається декодування отриманої виправленої послідовності $S^*(k)$, тобто кожний інформаційний код перетворюється на один з шістдесяти чотирьох знаків повідомлення Z_j .

Інформаційна технологія завадостійкого цифрового зв'язку. На основі функціональної схеми системи передачі інформації з використанням рекурентних несистематичних кодів розроблено програмне забезпечення інформаційної технології завадостійкого цифрового зв'язку. На початку роботи вводяться значення кількості знаків повідомлення, що необхідно передати, та задається ймовірність появи помилки в каналі зв'язку. Наприклад, $N=1000$ та $p=0.01$ (рис.4).

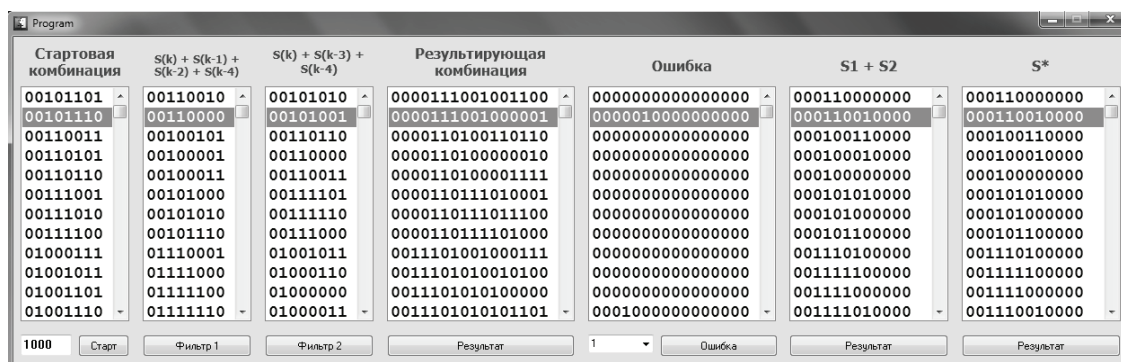

Рисунок 4 – Комп'ютерна програма інформаційної технології завадостійкого цифрового зв'язку

Після введення необхідних значень необхідно натиснути на кнопку «Старт» та будуть сформовані знаки повідомлення Z_j .

При натяті кнопок «Фильтр1» та «Фильтр2» будуть сформовані інформаційні коди $S_1(k)$ та $S_2(k)$, що відповідає процесу перетворення вихідного сигналу через цифровий нерекурсивний фільтр 1 та фільтр 2 з передавальними функціями $H_1(z)$ і $H_2(z)$ відповідно.

Для того, щоб отримати завадостійкі коди $S(i)$ для кожного знаку повідомлення, необхідно натиснути на кнопку «Результат».

Далі необхідно отримати сигнал перешкоди $\xi(i)$, що буде діяти в каналі зв'язку, нажав на кнопку «Ошибка».

Аналізуючи рисунок 5, можна зробити висновки, що при наявності сигналу помилки в каналі зв'язку $\xi(i) = 0000010000000000$, інформаційний сигнал $S^*(k)$ був прийнятий правильно, тобто помилка була виправлена.

Експериментальна перевірка роботи інформаційної технології. Розглянемо процес відновлення сигналу, використовуючи модель каналу зв'язку з модернізованим детектором помилок. У таблиці 1 міститься порахований синдром для перекручення виду

$\xi(i)=1010000000000000$. Знайдемо поточні значення кодових відстаней $d_j(k)$ для отриманого синдрому.

Таблиця 1

Значення кодових відстаней для синдрому $C(k)=110101000$.

k	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
C(k)	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
d(k)	4	5	3	5	4	4	6	0	5	3	2	4	2	3	3	3

Як впливає з даних таблиці 1, кодова відстань дорівнює нулю у випадку $d(8)=0$, коли збурення мають вигляд $\xi(i)=1010000000000000$ і сума збурень за першим і другим каналами $\xi^*(k)=110$.

У таблиці 2 поданий процес виправлення помилки за рахунок перекручувань виду $\xi(i)=1010000000000000$ для інформаційного сигналу $S(k)=00000000$.

Таблиця 2

Процес відновлення сигналу для $\xi(i)=1010000000000000$

k	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
S(k)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
$x_1(k)$	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
$x_2(k)$	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
x(k)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
$R_4(k)$	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
$\xi^*(k)$	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
$x(k-7)$	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
$S^*(k)$	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Аналізуючи таблицю 2, помітно, що прийнятий сигнал $S^*(k)$ співпадає з вихідним інформаційним сигналом $S(k)$, навіть при наявності помилки $\xi(i)=1010000000000000$ в каналі зв'язку, тобто помилка була виправлена модернізованим детектором помилок.

Висновки. У даній статті було досліджено метод перешкодостійкого кодування на основі несистематичних рекурентних кодів. Побудована функціональна схема цифрової каналу зв'язку з використанням завадостійких рекурентних несистематичних кодів. На основі функціональної схеми розроблена комп'ютерна програма інформацій-

ної технології цифрового каналу зв'язку. Описано алгоритм роботи інформаційної технології системи зв'язку, а саме: формування повідомлення, формування перешкодостійкого кодування, перекручення перешкодостійкої двійково-кової комбінації, виявлення і виправлення перекручень, обробки результатів моделювання. Перевірена працездатність інформаційної технології шляхом проведення експериментів.

Отже, розроблена інформаційна технологія завадостійкості цифрового каналу зв'язку з використанням рекурентних несистематичних кодів дозволяє виявляти та виправляти одиночні та двійні помилки, що діють в каналі зв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков М.М. Метод підвищення пропускної здатності каналу передачі за рахунок використання потенціальних кодів / М.М. Биков, Т.В. Грищук, Н.О. Кучерук // Методи та засоби кодування, захисту й ущільнення інформації. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. – 201с.
2. Борисенко О.А. Завадостійка передача даних на базі факторіальних чисел / О.А. Борисенко, О.Є. Горячев // Методи та засоби кодування, захисту й ущільнення інформації. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. – 201с.
3. Василенко С.В. Модель забезпечення цілісності інформаційних об'єктів із застосуванням узагальненого завадостійкого коду умовних лишків / С.В. Василенко // Моделювання та інформаційні технології. – 2010. - №55. – С.29-33.
4. Ратайчук И.А. Исследование помехоустойчивости цифрового канала связи с использованием недвоичных кодов Рида-Соломона / И.А. Ратайчук, В.И. Шульгин // Радиоэлектронні і комп'ютерні системи. – 2011. - №1. – С.108-112.
5. Тоцкий А.В. Способ повышения помехоустойчивости цифровой системы связи на основе биспектрально-организованной модуляции / А.В. Тоцкий, В.В. Науменко // Радиоэлектронні і комп'ютерні системи. – 2010. - №2. – С.27-31.
6. Глухин В.И. Информационная безопасность и защита данных: учебное пособие / В.И. Глухин. – Иркутск: Изд-во Иркутского государственного технического университета, 2011. – С.13.
7. Дронь М.М. Основи теорії захисту інформації: Навч. посіб. / М.М. Дронь, В.П. Малайчук, О.М. Петренко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2001. – С.87.